

2. Закон України «Про правові засади цивільного захисту» в редакції від 24.06.2004р. №1859-IV
3. Конституція України (Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996р.). – К. : Преса України, 1997. – С. 4.
4. Кризова психологія : [навчальний посібник / за заг. ред. проф. О. В. Тімченка]. – Х. : НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2010. – 383 с.
5. Наказ МНС України від 27.02.2008р. № 148 «Про створення позаштатних мобільних груп екстреної психологічної допомоги МНС».

УДК 159.9

Опрошанська Л.В., психолог другої категорії кабінету професійно-психологічного добору Харківського прикордонного загону;
Рютін В.В., к. пед. н., начальник науково-дослідної лабораторії психології службово-бойової діяльності внутрішніх військ НДЦ МВС України Академії внутрішніх військ МВС України

ПРОБЛЕМНА МІЖСОБИСТІСНА ВЗАЄМОДІЯ В ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖ- БОВЦІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

У статті зроблений аналіз наукових підходів щодо вивчення міжособистісних взаємодій. На основі розглянутих нестандартних ситуацій, які виникали у прикордонників під час несення служби з об'єктами професійного інтересу, дано визначення проблемній міжособистісній взаємодії. Виділені деякі фактори, за допомогою яких можна зменшити прояви проблемних міжособистісних взаємодій під час несення служби прикордонниками. Визначені підрозділи, у яких найчастіше виникають проблемні ситуації.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, проблемна міжособистісна взаємодія, діяльність, спілкування, конфліктні ситуації.

В статье сделан анализ научных подходов относительно изучения межличностных взаимодействий. На основе рассмотренных нестандартных ситуаций, которые возникали у пограничников во время несения службы с объектами профессионального интереса, дано определение проблемному межличностному взаимодействию. Выделены некоторые факторы, с помощью которых можно уменьшить проявления проблемных межличностных взаимодействий во время несения службы пограничниками. Определены подразделы, в которых чаще всего возникают проблемные ситуации.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, проблемное межличностное взаимодействие, деятельность, общение, конфликтные ситуации.

Постановка проблеми. Прикордонники під час несення служби зустрічаються із труднощами, що ускладнюють виконання функціональних обов'язків. Труднощі, які виникають у оперативно-службовій діяльності військовослужбовців, пов'язані із громадянами, які, порушуючи чинне законодавство, намагаються перетнути державний кордон. Такі

труднощі можна назвати проблемною міжособистісною взаємодією. Вони характеризуються: негативним впливом на діяльність і на психічний стан військовослужбовців, призводять до погіршення настрою і можуть провокувати виникнення стресу. Враховуючи вимоги, що стоять перед прикордонниками (завжди бути привітними, ввічливими, ніколи не втрачати пильність та увагу), дана проблематика є актуальною. Адже, незважаючи на перешкоди, які виникають під час несення служби, військовослужбовці завжди повинні вміти контролювати емоційні прояви. Виходячи із вищесказаного, виникає протиріччя між вимогами, що стоять перед прикордонниками, та труднощами, які виникають під час несення служби і ускладнюють виконання функціональних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аспекти міжособистісних взаємодій досліджує В.В. Засименко. Автор виділяє спілкування як основу міжособистісної взаємодії. Він стверджує, що «процес спілкування можна розглядати як взаємодію людей і як діяльність, оскільки при цьому завжди висувається певна мета (передати інформацію, змінити чиюсь поведінку тощо), індивіди керуються певними мотивами, використовують засоби і, залежно від їх ефективності, отримують результат» [8, С. 119].

У військових колективах міжособистісну взаємодію вивчають М.П. Вавринчук і І.Р. Корчевський. Зазначені науковці виділяють наступні ознаки проблемної міжособистісної взаємодії військовослужбовців як членів колективу: «неузгодженість дій військовослужбовців як членів колективу; низький рівень згуртованості; взаємна неприязнь і неповага між членами колективу; самотність членів колективу; негативний моральний настрій; нечіткий розподіл обов'язків; невідповідність соціальних ролей соціальним нормам; вирішення внутрішньокolleктивних конфліктів непродуктивним, деструктивним шляхом; незадоволеність членів колективу результатами служби; відсутність для членів колективу позитивної перспективи; несхвалення та недотримання членами колективу соціальних норм і правил; наявність нестатутних міжособистісних стосунків» [6, С. 62].

Ефективність діяльності прикордонників досліджує А.П. Журавель. Він виділяє три передумови, які впливають на ефективність діяльності, – це психофізіологічні, психологічні та соціально-психологічні [7, С. 76].

Як видно із аналізу публікацій та досліджень, міжособистісна взаємодія та ефективність діяльності прикордонників вивчаються і активно досліджуються науковцями, але привертає увагу те, що дослідження міжособистісних взаємодій прикордонників з об'єктами професійного інтересу науковцями на сьогоднішній день не проводилось.

Метою статті є: здійснення аналізу наукових підходів щодо вивчення міжособистісних взаємодій; аналіз нестандартних ситуацій, які виникають у оперативно-службовій діяльності прикордонників; дати визна-

чення проблемній міжособистісній взаємодії прикордонників з об'єктами професійного інтересу; виділити основні фактори, за допомогою яких можна зменшити прояви проблемних міжособистісних взаємодій під час несення служби; визначити, у підрозділах якого типу військовослужбовці найчастіше зустрічаються із нестандартними ситуаціями.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових підходів щодо вивчення міжособистісних взаємодій розпочнемо з розгляду зв'язку між спілкуванням і взаємодією, бо щодо взаємозв'язку між цими двома явищами існують багато різноманітних думок.

Легендарний радянський психолог О.О. Леонтьєв вважає, що «взаємодія (інтерація) опосередкована спілкуванням. Завдяки спілкуванню люди можуть вступати у взаємодію» [13, С. 24]. Взаємодію він трактує як «колективну діяльність», яку розглядає не із сторони змісту чи продукту, а у плані соціальної її організації, спілкування. Комунікацію автор розглядає як «один із факторів інтерації чи сукупність таких факторів» [13, С. 24]. Дещо інший погляд має Б.Д. Паригін, який розглядає спілкування і діяльність як взаємно пересікаючі, але не співпадаючі явища. Він вважає, що «з однієї сторони спілкування може виступати як умова або складова будь-якої діяльності, так і у вигляді специфічної комунікативної діяльності. З іншої – воно може і повинно розглядатись як самостійне і відмінне від діяльності соціально-психологічне явище» [15, С. 340]. Науковець стверджує, що «спілкування саме може нести цінний характер і не переслідувати інших цілей, крім тих, які пов'язані із взаємними інтересами один до одного як до особистостей партнерів по спілкуванню» [15, С. 340]. Дещо схожий погляд на дану проблематику має В.В. Засименко. Зробивши детальний аналіз поняття «спілкування», науковець робить висновок, що «спілкування можна розглядати як взаємодію людей і як діяльність, оскільки при цьому завжди висувається певна мета (передати інформацію, змінити чиюсь поведінку тощо), індивіди керуються певними мотивами, використовують засоби і, залежно від їх ефективності, отримують результат» [8, С. 119].

В.Н. Куніцина, Н.В. Казарінова, В.М. Погольша міжособистісну взаємодію розглядають як інструментально-технологічну сторону спілкування [12, С. 101].

Г.М. Андреева у структурі спілкування виділяє три компоненти: «комунікативний, інтерактивний, перцептивний. Комунікативна сторона спілкування заключається у обміні інформації. Інтерактивна сторона – організації взаємодій між індивідами, які спілкуються, і в обміні не тільки знаннями, ідеями, але і діями. Перцептивна сторона спілкування – процес сприйняття і пізнання один одним на цій основі взаєморозуміння» [1, С. 81].

Г.П. Предвечний і Ю.А. Шерковина спілкування розглядають як

«одну із форм взаємодії людей у процесі їх діяльності» [17, С. 154]. Спілкування як діяльність також розглядає О.О. Брудний, який стверджує, що «спілкування – не тільки і, навіть, не головним чином вираження відношень між людьми; спілкування – це одночасно і діяльність, і процес. Діяльність спілкування специфічна, як форма забезпечення інших видів діяльності» [5, С. 166].

Слід звернути увагу і на труднощі, що виникають при спілкуванні і на їх вплив на взаємодію. Є.В. Цуканова вважає, що: «у спілкуванні партнерів по сумісній діяльності, пов'язаних взаємним чи одностороннім негативним міжособистісним відношенням, як правило, виникають значні труднощі, які переростають у непереборні комунікативні бар'єри, що роблять неможливим подальше здійснення сумісної діяльності» [18, С. 32]. Є.П. Ільїн ефективність взаємодій людей бачить у залежності від комунікативної компетентності, вмінням установлювати і підтримувати контакти з людьми. Комунікативна компетентність, на його думку, включає у себе знання і вміння [9, С. 17]. Військові психологи А.В. Барбанщиков і Н.Ф. Феденко вважають, що ефективність військової діяльності залежить від її надійності, відсутності дезорганізованих дій і зривів. Військова діяльність характеризується особливостями взаємовідносин і необхідністю великого напруження сил людей [2, С. 152]. О.О. Бодальов стверджує, що «правильна оцінка особливостей фізичного обліку людей – одна із умов успішного виконання ними трудових завдань» [4, С. 17]. Виходячи із вищесказаного, можна стверджувати, що правильна оцінка особливостей фізичного обліку людей, відсутність комунікативних труднощів, допоможе скоріше знайти спільну мову із людьми, що буде сприяти ефективному виконанню діяльності.

Більш детально розглянемо, як трактується міжособистісна взаємодія. В.Н. Куніцина, Н.В. Казарінова, В.М. Погольша дають наступне визначення міжособистісній взаємодії: це «взаємні дії учасників спілкування, направлені на співвідношення цілей кожної із сторін і організацію їх досягнення у процесі спілкування» [12, С. 101]. Вони стверджують, що «взаємодія між людьми може бути міжособистісною, якщо вона відповідає наступним критеріям:

- у ній бере участь невелика кількість людей (2-3);
- це безпосередня взаємодія: її учасники знаходяться у просторовій близькості, мають можливість бачити, чути, торкатись один одного, легко здійснюють зворотний зв'язок.

- це особистісно-орієнтоване спілкування; припускається, що кожний учасник визнає незамінність, унікальність свого партнера, бере до уваги особливості його емоційного стану, самооцінки, особистісних характеристик» [12, С. 12]. Разом з тим, на нашу думку, міжособистісна взаємодія буде залишатись міжособистісною, навіть якщо вона не буде відповідати третьому критерію. В іншому випадку виникає питання, як

буде називатись взаємодія, учасниками якої є 2-3 людини, які знаходяться у просторовій близькості, але вони не визнають незамінність і унікальність своїх партнерів. Основними механізмами, що забезпечують формування взаємодій, вони вважають – взаєморозуміння, координацію і погодження [12, С. 111]. Виходячи із вище – сказаного, можна стверджувати: якщо прикордонники з об'єктами професійного інтересу найдуть взаєморозуміння та погодження, тоді між ними буде відбуватись взаємодія, а в іншому випадку взаємодії не буде.

С. Ю. Головін міжособистісну взаємодію трактує наступним чином:

1. «В широкому сенсі – випадковий чи спланований, приватний чи публічний, довгий чи короткочасний, вербальний чи невербальний особистісний контакт двох чи більше людей, внаслідок чого відбувається взаємна зміна їх поведінки, діяльності, відносин, установок» [16, С. 83];

2. «У вузькому сенсі – система взаємообумовлених індивідуальних дій, пов'язаних циклічною причинною залежністю, при якій поведінка кожного із учасників виступає одночасно і стимулом, і реакцією на поведінку інших» [16, С. 83]. Він виділяє наступні види взаємодій: співдружба, конкуренція, конфлікт [16, С. 82].

Н.Н. Обозов взаємодію розглядає як взаємозв'язок двох явищ [14, С. 80]. Науковець пропонує систематизувати феномени міжособистісної взаємодії з позиції трьохкомпонентної структури, а саме: когнітивної, афективної, поведінкової. Серед них автор виділяє: взаєморозуміння, взаємовплив, взаємовідношення, взаємні дії (співдія, бездія, протидія), міжособистісну емпатію, сумісництво і спрацьованість. Сумісність і спрацьованість він розглядає як «особливо інтегративний феномен міжособистісної взаємодії в умовах особистого спілкування і сумісної праці» [14, С. 131]. Науковець приходять до висновку, що «міжособистісна взаємодія – родове по відношенню до сумісності і спрацьованості, міжособистісного розуміння і відношення, міжособистісного спілкування і взаємовпливу, взаємної дії і міжособистісної емпатії, міжособистісного контакту. Міжособистісна взаємодія – мотиваційна взаємна готовність партнерів до певного типу переживань, дій та вчинків» [14, С. 131]. Одним із основних феноменів міжособистісної взаємодії Н.Н. Обозов називає міжособистісне взаєморозуміння [14, С. 131]. Отже, якщо при здійсненні міжособистісної взаємодії відсутні вищеперераховані компоненти, то цілком справедливо таку взаємодію можна назвати проблемною і вона не буде приносити очікуваного результату.

Є.В. Цуканова виділяє дві сфери факторів, які найбільш значимі у детермінації взаємодії:

- ситуативна – «виконує функцію зовнішнього детермінанту – взаємодії, які розкривають його зовнішні умови і обставини (часова організація спілкування, просторові характеристики комунікативних структур,

психологічний контекст спілкування)» [18, С. 286];

- процесуальна – «виконує функцію внутрішніх детермінант процесу взаємодії, визначає його із середини, коли ділова взаємодія на кожному із його етапів визначається специфікою організації взаємної дії як співпраця, як сумісні дії» [18, С. 286].

Слід звернути увагу на те, що деякі науковці, трактуючи міжособистісну взаємодію, роблять акцент не просто на спілкуванні. Так, Л.М. Кроль і

О.Л. Михайлова звертають увагу і на те, що «міжособистісна взаємодія звичайно припускає, серед іншого спілкування, обличчя людей, які беруть участь у ньому» [11, С. 99]. Вони зазначають, що обличчя «представляє всю людину та є важливим каналом інформації і не менш важливим засобом вираження» [11, С. 99]. Н.Б. Шкопоров і В.І. Білопольський вважають, що «взаємодія людей представляє собою важкий багатоплановий процес, може мати різні цілі і використовувати різноманітні засоби. Поряд із мовним спілкуванням – головним способом передачі інформації між комунікаторами, значний вклад у характер і результат комунікативного акту вносять невербальні компоненти поведінки: паралінгвістика, жести і міміка, поза і орієнтація тіла, дистанція і погляд» [19, С. 185].

Прикордонники при здійсненні прикордонного контролю особливу увагу приділяють вищеперерахованим невербальним компонентам, адже саме вони видають людське хвилювання, намагання щось приховати.

І.Р. Корчевський дає наступне визначення проблемної міжособистісної взаємодії у військовому колективі – «певна сукупність негативних дій між особами військового колективу і може набути практичного вигляду у: підозрі, недовірі, протиріччі думок, міжособистісних конфліктах із застосуванням фізичної сили, вербальної агресії» [10, С. 5]. На нашу думку, дане визначення проблемної міжособистісної взаємодії підходить не тільки до військових колективів, а і до інших (шкільних, студентських і т.д.).

Щоб дати визначення проблемній міжособистісній взаємодії між прикордонниками та об'єктами їх професійного інтересу, нами зроблений аналіз 77 конфліктних ситуацій, які виникли під час несення служби між прикордонниками та об'єктами їх професійного інтересу, а саме: 74 конфлікти із громадянами, що перетинали державний кордон, 1 конфлікт із працівником митниці та 1 конфлікт із працівником ЗМІ.

Конфліктні ситуації брали із зафіксованих конфліктів, які виникли на Українсько-Російському кордоні, що проходить у Харківській області. Дані нестандартні ситуації виникли у пунктах пропуску автомобільного, залізничного та авіаційного сполучення.

Найчастіше нестандартні ситуації виникали у пунктах пропуску

залізничного сполучення, а саме - 44. У пунктах пропуску автомобільного сполучення зафіксовано 30 конфліктів. В пунктах пропуску авіаційного сполучення виникло 3 конфліктні ситуації.

Найбільша кількість нестандартних ситуацій виникла у пунктах пропуску залізничного сполучення, що пов'язано із перетином кордону більшої кількості громадян потягом та різноманітністю їх психологічного стану (більша ймовірність перетину громадян у алкогольному чи наркотичному сп'янінні).

Аналіз національностей даних осіб свідчить, що у більшості випадків непорозуміння виникали з нашими співвітчизниками (із 77 конфліктів - 46 між нашими співвітчизниками, 21 із громадянами Російської Федерації, по 2 випадки із громадянами Узбекистану та Вірменії і по 1 випадку з громадянами Естонії, Білорусії, Азербайджану, Грузії, Таджикистану, Молдови).

Встановлено, що несення служби прикордонниками стає проблемним при виявленні порушень громадянами чинного законодавства. При неможливості перетнути кордон, громадяни, які хочуть це зробити, ведуть себе неадекватно по відношенню до прикордонників, заважають виконанню функціональних обов'язків і провокують виникнення конфліктних ситуацій. Вони, в основному, ведуть себе наступним чином:

- нецензурно висловлюються;
- відмовляються виконувати вимоги прикордонників (наприклад: пред'явити паспорт, зійти з потягу і пройти у відділ для складання відповідного протоколу);
- погрожують (подзвонити на телефон «довіри», написати заяву у прокуратуру чи СБУ, подати до суду, звільнити зі служби).

Роз'яснення прикордонників часто до уваги не беруться, а самі військовослужбовці сприймаються як люди, що бажають досягнути певної мети. Також виявлено, що поведінка громадян з інших країн по відношенню до прикордонників більш агресивна, чим поведінка наших співвітчизників. Крім прояву неповаги, у них ще й проявляється недовіра до українських прикордонників. Зазначені громадяни часто виявляють бажання ознайомитись із документом, що підтверджує законність вимог. Висловлюють погрози не лише по відношенню до окремо взятого військовослужбовця, а й до підрозділу в цілому.

Вік громадян, які своїми діями провокували виникнення конфлікту різноманітний, починаючи від 80-літніх осіб і закінчуючи 16-літніми. Але частіше неадекватна поведінка виникає у осіб середнього віку (від 30 до 45).

Гендерний аналіз свідчить, що при перетині кордону чоловіки більш конфліктні, ніж жінки, це може бути пов'язано із більшою орієнтованістю жінок на взаємовідносини, а чоловіків - на завдання [3, С. 245].

Виходячи із вище сказаного, проблемною міжособистісною взає-

модією між прикордонниками та об'єктами їх професійного інтересу є міжособистісний контакт прикордонника з об'єктом професійного інтересу, який супроводжується труднощами у спілкуванні та викликаний відсутністю взаєморозуміння, недовірою, агресивністю, небажанням або невмінням визнавати свої помилки і т.д., що провокує виникнення конфліктних ситуацій.

Зроблений аналіз свідчить, що взаємодія прикордонників з особами, які перетинають державний кордон, стає проблемною при порушенні ними чинного законодавства. Досить часто такі порушення є несвідомими і виникають із-за недостатніх знань громадян. Для зменшення виникнення порушень необхідно інформацію щодо перетину державного кордону зробити доступною та зрозумілою. Також важливими чинниками, які сприяють позитивній міжособистісній взаємодії, є розвинуті комунікативні та емпатійні якості, низька агресивність. Тому під час здійснення добору кандидатів на контрактну службу в Державну прикордонну службу України необхідно особливу увагу звертати на розвиток вищезазначених якостей.

Нами встановлено, що у зону ризику виникнення проблемної міжособистісної взаємодії з громадянами, які перетинають державний кордон, потрапляють прикордонники, що несуть службу у пунктах пропуску залізничного сполучення. Доцільно під час проведення комплексного соціально-психологічного обстеження підрозділів, у яких є пункти пропуску залізничного сполучення, проводити додаткові методики щодо вивчення стилю регулювання конфліктних ситуацій. Також необхідно з військовослужбовцями, які несуть службу у зазначених підрозділах, регулярно проводити тренінгові заняття.

Висновки.

Аналіз наукових підходів щодо вивчення міжособистісної взаємодії свідчить, що міжособистісна взаємодія - це взаємні дії між певною кількістю людей, основу якої складає взаєморозуміння, взаємовплив, співпраця, спрацьованість, емпатія.

Аналіз нестандартних ситуацій, з якими зустрічаються прикордонники під час несення служби, свідчить про їх деструктивний характер і про негативний вплив на психічний стан військовослужбовців, тому розробка тренінгових занять, за допомогою яких прикордонники швидко відновлювали б свій психічний стан, є актуальною.

Проблемна міжособистісна взаємодія прикордонників з об'єктами професійного інтересу - це міжособистісний контакт прикордонника з об'єктом професійного інтересу, який супроводжується труднощами у спілкуванні, що викликане відсутністю взаєморозуміння, недовірою, агресивністю, небажанням або невмінням визнавати свої помилки і т.д. та провокує виникнення конфліктних ситуацій.

Для зменшення кількості проявів нестандартних ситуацій прикор-

донників з громадянами, що перетинають державний кордон, необхідно: більш конкретно та детально розповсюджувати інформацію у засобах масової інформації; під час проведення професійно-психологічного добору кандидатів на посади Державну прикордонну службу України проводити методики на визначення конфліктності, агресивності, розвитку комунікативних і емпатійних якостей.

У зону ризику виникнення проблемних взаємодій під час несення служби потрапили ті військовослужбовці, які несли службу у пунктах пропуску залізничного сполучення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г.М. Социальная психология : [учебник для высших учебных заведений] / Г. М. Андреева. – М. : Пспект Пресс, 2002. – 364 с.
2. Барабанщиков А. В., Феденко Н. Ф. Основы военной психологии и педагогики : [учеб. пособие] / А. В. Барабанщиков, Н. Ф. Феденко. – М. : Воениздат, 1981. – 366 с.
3. Бендас Т. В. Гендерная психология : [учебное пособие] / Т. В. Бендас. – СПб. : Питер, 2005. – 431 с.
4. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком / А. А. Бодалев. – М. : МГУ, 1982. – 200 с.
5. Брудный А. А. О проблеме коммуникации / А. А. Брудный // Методологические проблемы социальной психологии. – Москва, Наука, 1975. – 295 с.
6. Вавринчук М. П., Корчевський І. Р. Міжособистісна взаємодія особового складу військової частини як соціально-психологічна проблема / М. П. Вавринчук, І. Р. Корчевський // Збірник наукових праць №31. Частина II. – Хмельницький : Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2004. – 183 с.
7. Журавель А. П. Ефективність діяльності прикордонників як психологічна проблема / А. П. Журавель // Збірник наукових праць №31. Частина II. – Хмельницький : Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2004. – 183 с.
8. Засименко В. В. Спілкування як основа міжособистісної взаємодії / В. В. Засименко // Наука і освіта, 2008. – №3. – С.116–119.
9. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009 – 576 с.
10. Корчевський І. Р. Проблемна міжособистісна взаємодія особового складу військової частини та особливості її діагностики і попередження : автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.09 / І. Р. Корчевський. — Хмельницький, 2005. — 19 с.
11. Кроль Л. М., Михайлова Е. Л. К проблеме межличностного познания (Некоторые аспекты коммуникации на опыте психотерапевтической группы) / Л. М. Кроль, Е. Л. Михайлова // Вопросы психологии

межличностного познання и общения. Сб. научных трудов. – Краснодар : изд. Кубан. гос. ун-та., 1985. – 192 с.

12. Куницына В. Н. Межличностное общение : [учебник для вузов] / Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольша В. М. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.

13. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – ТАРТУ, 1974. – 218 с.

14. Обозов Н. Н. Феномены закономерности межличностного взаимодействия / Н. Н. Обозов // Вопросы психологии межличностного познання и общения. Сб. научных трудов. – Краснодар : изд. Кубан. гос. ун-та., 1985. – 192 с.

15. Парыгин Б. Д. Социальная психология : [учеб. пособие] / Б. Д. Парыгин. – СПб. : СПбГУП, 2003. – 616 с.

16. Словарь психолога-практика / сост. С. Ю. Головин. – Мн. : Харвест, 2005. – 976 с.

17. Социальная психология : краткий очерк / под общ. ред. Г. П. Предвечного, Ю. А. Шерковина. – М. : Политиздат, 1975. – 319 с.

18. Цуканова Е. В. Деструктивные параметры взаимодействия в ситуации временного дефицита. Психологические исследования общения / Е. В. Цуканова. – М. : Наука, 1985. – 344 с.

19. Шкопоров Н. Б., Белопольский В. И. О функциях взора человека в межличностном взаимодействии / Н. Б. Шкопоров, В. И. Белопольский // Вопросы психологии межличностного познання и общения. Сб. научных трудов. – Краснодар : изд. Кубан. гос. ун-та., 1985. – 192 с.

УДК 159.9

Перелигіна Л.А., д. б. н., професор, начальник кафедры загальної психології НУЦЗУ;

Назаров О.О., к. психол. н., доцент, перший проректор по навчальній та методичній роботі НУЦЗУ;

Приходько Ю.О., к. психол. н., доцент кафедри НУЦЗУ;

Світлична Н.О., викладач кафедри прикладної психології НУЦЗУ

СТРУКТУРНІ ПОКАЗНИКИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

У статті представлений аналіз теоретичних підходів до проблеми психологічного здоров'я особистості, який показав, що поняття «здоров'я» є дещо умовним і об'єктивно встановлюється за сукупністю антропометричних, клінічних, фізіологічних, психологічних та біохімічних показників, що визначаються з урахування статевого і вікового факторів, а також особистісних особливостей. Здоров'я відображає якість пристосування організму до умов зовнішнього середовища, становить процес взаємодії людини та середовища існування; сам стан здоров'я формується в результаті взаємодії зовнішніх (природних, соціальних) та внутрішніх (спадковість, стать, вік) факторів.